תנחומא בובר — הוספה לדברים

אלה הדברים אשר דבר משה (דברים א א). זש"ה אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם (ישעיה לה ו), בוא וראה כשאמר הקב"ה למשה (לך) [לכה] ואשלחך אל פרעה (שמות ג י), א"ל משה בייא אתה מעביר עלי, לא איש דברים אנכי (שם ד י), א"ל שבעים לשון עומדין בפלטרין של פרעה, שאם יבא פרוזביטרון ממקום אחר מדברים עמו בלשונו, ואני הולך בשליחותך, והם בודקין אותי לומר שאני שלוחו של מקום. וגלוי לפניהם שאיני יודע להשיח עמהם, אין שוחקין עלי, לומר ראו שליח של מי שברא העולם, ואת כל הלשונות אינו יודע לשמוע ולהשיב, הוי בייא, לא איש דברים אנכי (שמות ד י). (הן אני) [ואני] ערל שפתים (שמות ו יב), א"ל הקב"ה והרי אדם הראשון שלא למדו בריה, מנין היה יודע שבעים לשון, שנאמר ויקרא להם שמות (בראשית ג כ), שם לכל הבהמה אין כתיב כאן, אלא שמות, [מי שם פה לאדם שהיה קורא שמות שם לכל אחד ואחד משבעים לשון], הפה שאמר לא איש דברים אנכי, אמר אלה הדברים, והנביא צווח ואומר אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם, למה כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה (ישעיה לה ו), לכך נאמר אלה הדברים.

אלה הדברים אשר דבר משה. זש"ה מוכיח אדם אחרי הן ימצא ממחליק לשון (משלי כח כג), מוכיח אדם זה משה, שהוכיח את ישראל, אחרי חן ימצא, שמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, שנאמר אם נא מצאתי חן בעיניך ה' (שמות לד ט), ממחליק לשון זה בלעם, שהיה אומר לישראל מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (במדבר כד ה), למה היו דומין, לבן מלך שהיו לו שני פדגוגין, אחד אוהב ואחד שונא, זה שהיה אוהב היה מזהירו, ואומר בני הזהר בעצמך שלא תעשה עבירה, שאביך דיין ואם שומע שעברת עבירה אע"פ שהוא אביך, אינו נושא לך פנים, והאחד שהיה שונא אותו, אמר לו מה אתה מיצר, אביך מלך, עשה כל תאותך, ואל תתירא משום בריה, כי אביך אינו מקפיד עליך, כך הבן אלו ישראל, השני פדגוגין הם משה ובלעם, משה היה אוהבם ואמר להם השמרו לכם פן יפתה לבבכם [וגו'] וחרה אף ה' בכם (דברים יא ט זיז), למה שהוא דיין, שנאמר וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים (שם ד לט), אבל בלעם היה אומר אל תיראו, בניו אתם, עשו כל מה שאתם מבקשים, ואינו מקפיד עליכם, לכל האומות עושה כל מה שגוזר עליכם, למה לא איש אל ויכזב (במדבר כג יט), אבל בכם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה (שם), לכך צווח שלמה ואומר נאמנים פצעי אוהב (משלי כז ו), זה משה, ונעתרות נשיקות שונא (שם), זה בלעם, לכך אלה הדברים.

רב לכם סוב את ההר הזה (דברים ב ג). זש"ה השבעתי אתכם בנות ירושלים (שה"ש ב ז), אמר ר' לוי ארבעה פעמים כתיב השבעתי אתכם, ולמה, כנגד ארבעה מלכיות, שלא ימרדו באחת מהם, אמר ר' חלבו כנגד ארבעה דברים, שלא ידחקו את הקץ, וכשיעלו מן הגולה שלא יעלו המונים המונים, ושלא ימרדו על המלכות, ושלא יגלו מסטורין שלהם, ולפיכך השביען ארבעה פעמים. [בנות ירושלים], מהו בנות ירושלים, קורא לאומות בנות ירושלים, אמר ר' יוחנן עתיד הקב"ה לעשות ירושלים מטרופוליא לכל העולם, שנאמר ונתתי (אותם) [אתהן] לך לבנות ולא מבריתך (יחזקאל טז סא), מהו ולא מבריתך, ולא ממוהר אמך ולא מפרקמטיא של אביך ולא שיש לך קורבה אצלו, מהו לבנות, כמו עקרון ובנותיה (כלומר) וחצריה (יהושע טו מה), ולפיכך קורא אותן בנות ירושלים. בצבאות (שה"ש ב ז), מהו בצבאות בצבא של מעלה, ד"א במילה שבכם שהוא צביונו. ד"א באבות ובאמהות ובשבטים שנמשלו כצבי. או באילות (שם), אלו השבטים שנתמשלו באיל, שנאמר נפתלי אילה שלוחה (בראשית מט כא).

רב לכם סוב. זש"ה דום לה' והתחולל לו (תהלים לז ז), מהו לה', קבל עליך את הדין, שאפילו אתה נעשה על שמו של הקב"ה חלל, כשם שאמר איוב (אם) [הן] יקטלני לו איחל (איוב יג טו).

רב לכם סוב את ההר, סיבב את ההר הרבה כיבד עשו ליצחק אביו, אמר רבן שמעון בן גמליאל כיבד עשו מה שלא הייתי יכול לכבד אני את אבי, כשהייתי נכנס אצל אביו לשרתו, לא הייתי לובש כלים נאים, אבל עשו לא בהכלים שהיה לובש בחוץ היה לובש ומשרת אביו, ומה היה עושה, היה פושט בגדים שהיה משרת בהם, ולובש בגדים נאים, שנאמר ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית (בראשית כז טו), לפיכך הרבה כיבד את הורו, ומשאני פורע לו כיבוד אבותיו, אני פורע ממנו, שנאמר [כי] כה אמר ה' צבאות אחר כבוד שלחני את הגוים השוללים אתכם (זכריה ב יב), אבל עכשיו רב לכם.

ד"א סוב את ההר. מה עושה בבית המקדש, שכתיב הר ציון ירכתי צפון (תהלים מח ג), לא דייכם שאין אתם נוטלין את הרו, אלא הוא נכנס להר שלכם ומחריבו. פנו לכם צפונה (דברים ב ג), התקינו עצמיכם למלכיות, שהם באות עליכם, שנאמר כי הנני קורא לכל ממלכות צפונה נאם ה' (ירמיה א טו). ואת העם צו לאמר (דברים שם ד), ללמד לדורות שהם באים אחריכם שיהו מצוין אלו את אלו שיהו זהירין מן עשו.

אתם עוברים (דברים שם), סימן יפה להם שהם עוברין, למה כשתבא את הפורעניות אינה באה אלא על היושבים, שנאמר פחד ופחת ופה עליך יושב הארץ (ישעיה כד יז).

אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו (דברים שם), והנביא קורא עד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך (עובדיה א ז).

ויראו מכם ונשמרתם מאד (דברים שם), אע"פ שהם יראים מכם, ונשמרתם מאד, אמר רבן שמעון בן גמליאל בשעה שהם יראים ממנו אמר לנו ונשמרתם מאד, אנחנו שמובלעים ביניהם על אחת כמה וכמה.

אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל (דברים ב ה). ר' מאיר אומר עד שיעמדו רגליו ביום ההוא, ר' שמואל אומר עד שיבא אותו שכתיב בו דרך כוכב מיעקב (במדבר כד יז), זה מלך המשיח, אמר להם הקב"ה בעולם הזה אין לך רשות בהר הזה, אבל לעולם הבא אתם נגאלין ודורשין ויורשין אותו, שנאמר וירשו הנגב את הר עשו (עובדיה א יט), וכתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה (שם שם כא).

ראה החלותי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש וגו' (דברים ב לא). זש"ה ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים (עמוס ב ט), אמר ר' יוחנן קולייתו של סיחון היה בה שמונה עשרה אמות, באמות בני דורו, ועוג מלך הבשן, אבא שאול אומר, קובר מתים הייתי, פעם אחת רצתי אחר צבי, ונכנס לתוך קולית של מת, ורצתי אחריו שלשה פרסאות, והצבי לא הגעתי, וקולית המת לא כלתה, ושאלתי מי הוא, ואמרו לי קולית עוג מלך הבשן היא זו.

אדריינוס הרשע כשכיבש את ירושלים היה מתגאה לומר כיבשתי את ירושלים בכח, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי אל תתגאה אלולי שהיה מן השמים לא כבשת, מה עשה רבן יוחנן, נטלו והכניסו לתוך המערה, והארה לו אמוריים קבורים, והיה אחד מהם של שמונה עשרה אמה, אמרתי לו כשהיה לנו זכות כל אלו נפלו בידינו, ועכשיו על ידי עונותינו שלטת בנו, והכתוב אומר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם, באיזה זכות, בזכות התורה שקבלתם שמתחלת אנכי ה' אלהיך (שמות כ ב), בשביל אנכי, אנכי השמדתי את האמורי מפניכם.

אמרו רבותינו קשה היה סיחון כמגדל חומה, כשהיה יושב על החומה רגליו מגיעות לארץ, ואין בריה בעולם יכולה לעמוד בפניו, ומה עשה הקב"ה כפת את שרו של מעלה והפילו ומסרו ביד משה, שנאמר ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת (עמוס ב ט), זה זרעו, למה שצפה הקב"ה את בניו ואת בני בניו עד תחיית המתים, שאין אחד מהם ירא שמים, מיד הכרית זרעו, וכיצד היו האמוריים מתים, אמר רבי לוי זימן הקב"ה שתי צרעות לכל אחד ואחד מהם, שנאמר (ואת) [וגם את] הצרעה ישלח ה' (אלהים) [אלהיך] בם (דברים ז כ), והצרעה פורחת ומכה אותו לתוך עינו, ומיד היתה עינו יוצאת ומת, וזה הוא שאמר דוד, כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו וגו' (תהלים מד ד), אלולי לא עזרת אותם לא היו יכולים להם, ולכך כשראה אותם משה נתייירא מהם, עד שאמר לו הקב"ה אל תירא מהם. אמרו חכמים יותר היו קשים סיחון ועוד מפרעה וחיילותיו, וכשם שאמרו שירה על מפלת פרעה וחילו, כך היו ראויים לומר על סיחון ועוג, אלא שבא דוד ואמר עליהם שירה, לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו (תהלים קלו יט כ).

ראה החלותי תת לפניך. לא אמר לפניכם, אלא לפניך, בשבילך, ולא שיש לישראל מעשים טובים אני מוסרם, אלא לפניך, אמר משה מלאך אתה משלח. איני צריך לו, אם אין פניך הולכים (שמות לב טו), אמר הקב"ה בשביל המלאך אתה קורא תגר, חייך אף לא מלאך אלא צרעה אחת אני משלח והיא מכלה אותם, וכן הוא אומר ואשלח לפניכם את הצרעה (יהושע כד יב).

ראה החלותי תת לפניך. מה כתיב שם והתגר בו מלחמה (דברים ב כד), והם לא עשו כך, אלא ואשלח מלאכים (שם כו). אמר הקב"ה אני אמרתי והתגר בו מלחמה, ואתה אומר לשלום, אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מח כב), ראה גדולים דברי שלום שבטלו ישראל מה שאמר להם והתגר בו מלחמה ולא כעס עליהם.

[ממדבר קדמות (דברים ב כו)]. מהו ממדבר קדמות, אמר לו משה ממך למדתי שקדמת לעולם, יכול היית לשלוח ברק אחד לשרוף המצריים, ולא עשית, אלא שלחתני לפרעה שנאמר שלח את עמי (שמות ה א), הוי קדמות.

ד"א ממדבר קדמות, מן התורה למדתי שקדמה לכל, כשבאתה ליתן אותה גלוי היה לפניך שאין בני עשו ובני קטורה מקבלין אותה, ואעפ"כ קימת ותבעת אותה להם שיקבלו אותה, לכך ואשלח מלאכים, אמר הקב"ה אתם שואלים שלום, חייכם אתם יורשים את ארצם בשלום, שנאמר וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום (תהלים לז יא).

חסלת הוספה לפרשת דברים